

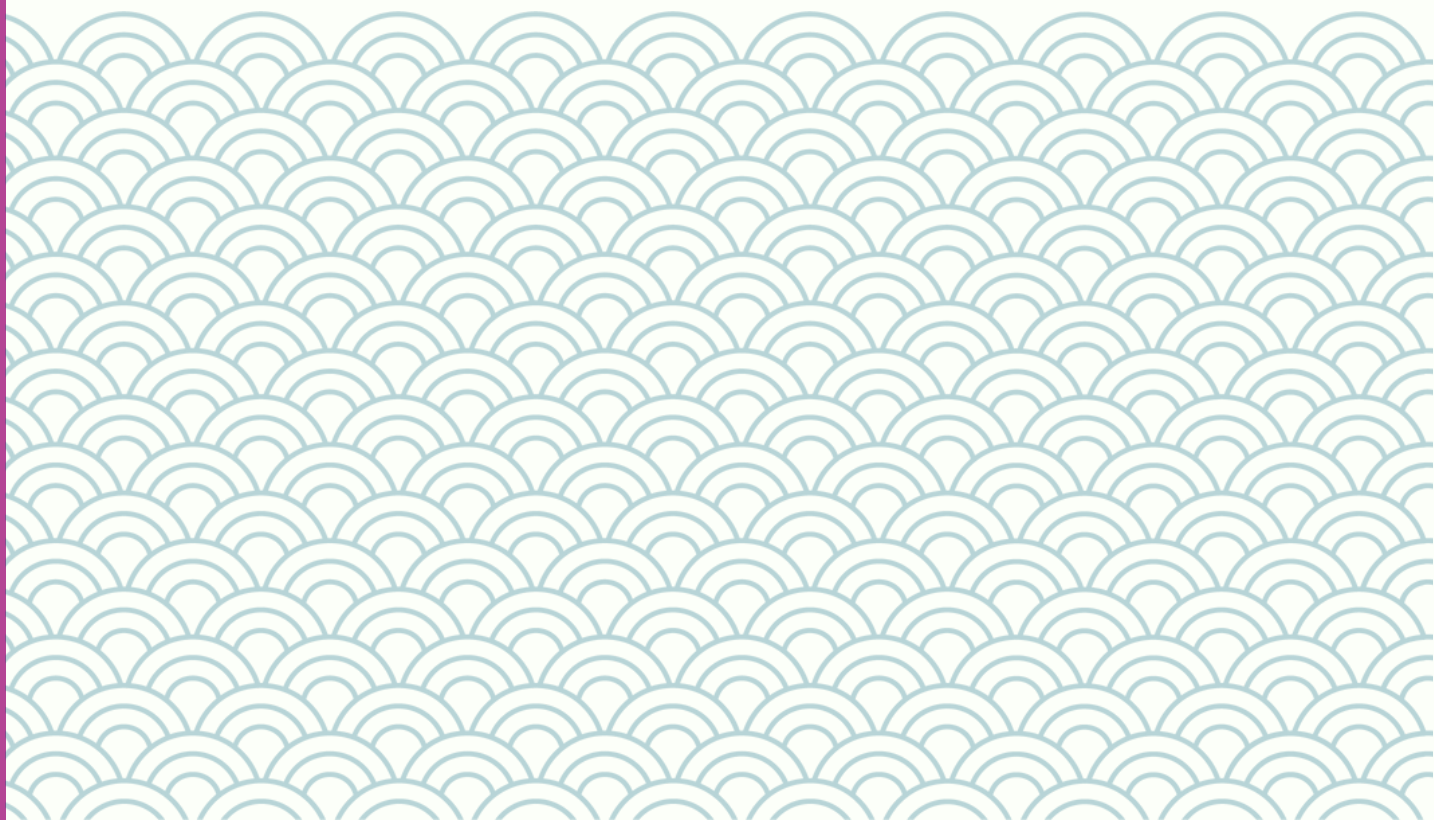
Författare:
Henrik Bergström
Jonas Calander

Handledare Värmdö kommun:
Ida Olesen

Juni 2022

En socialt hållbar och levande skärgård i Värmdö kommun

Utvecklingsområden och rekommendationer

Introduktion

Detta dokument är en sammanfattning av vårt examensarbete som vi skrev som den avslutande delen på Masterprogrammet Sustainable Urban Planning and Design vid Kungliga Tekniska Högskolan. Examensarbetet har skrivits för Värmdö kommun under vårterminen 2022. Vi vill först och främst tacka Ida Olesen på Värmdö kommun för inspirerande samtal och engagemang i vår studie under arbetets gång. Sen vill vi även tacka alla respondenter för deras tid och inspiration. Tillsammans har ni alla bidragit till att göra det här examensarbetet möjligt.

I detta dokument presenteras de slutsatser som examensarbetet kom fram till. Vill du ta del av hela uppsatsen kan den fås på förfrågan. Trevlig läsning!

Henrik och Jonas

Sammanfattning

Social hållbarhet har under de senaste åren blivit ett mer använt begrepp och fått ökad uppmärksamhet, inte minst genom de nya hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Trots det finns det ingen enhetlig och allmän definition av vad social hållbarhet är och begreppet kan innefatta en mängd betydelser. För skärgården är denna fråga än mindre studerad och det finns ett behov av att utforska vad social hållbarhet innebär i skärgården. Skärgården i Stockholms län möter utmaningar i form av avfolkning, utarmning av service, höga fastighetspriser, starkt säsongsberoende besöksnäring samt en geografi som försvårar för kommunikationer. Därför ämnar denna studie undersöka hur social hållbarhet kan definieras i skärgården och utforma ett antal rekommendationer till Värmdö kommun om hur de kan skapa förutsättningar för en utveckling mot en mer socialt hållbar och levande skärgård.

Frågeställningen har besvarats genom en fallstudie av Värmdö kommun, där empirin har bestått av intervjuer med aktörer aktiva i skärgården, tillsammans med en dokumentstudie av dokument från Region Stockholm, Värmdö kommun, samt de fem andra skärgårdskommunerna i Stockholms län. Respondenterna har dels varit tjänstepersoner på Värmdö kommun och boende i Värmdö kommuns skärgård, och dels aktörer som har god insyn i Stockholms skärgård ur ett mer regionalt perspektiv. Den breda mångfalden av respondenter har gett studien god insyn i de unika förutsättningar skärgården möter för social hållbarhet, samt de begränsningar och möjligheter som finns kopplat till det.

En socialt hållbar och levande skärgård kan beskrivas som en skärgård som erbjuder bostäder, kommunikationer, skola och besöksnäring på de fastboendes villkor, men med deltidboende och besökare i åtanke. Dessutom ska social hållbarhet definieras lokalt och präglas av en stark delaktighet från de boende. Studien resulterar i ett antal rekommendationer kring hur Värmdö kommun kan arbeta för utvecklandet av mer en socialt hållbar och levande skärgård. Rekommendationerna utgår från identifierade teman som är centrala för en socialt hållbar och levande skärgård. Dessa är bostäder, skola, kommunikationer, delaktighet, besöksnäring och mötesplatser.

Utvecklingsområden

Bostad

Gällande bostäder har svårigheterna med höga fastighetspriser i skärgården diskuterats. Det försvårar för mer resurssvaga hushåll att bosätta sig där, vilket förstärker den avfolkning som pågår, samt begränsar näringslivet att driva sin verksamhet hela året.

Rekommendationer

- Möjliggöra för fler yngre och barnfamiljer att bosätta sig i skärgården för att skapa bättre förutsättningar för ett långvarigt livskraftigt samhälle i skärgården.
- Se deltidsboende som en positiv del i utvecklingen av skärgården. Värmdö kan uppmuntra till permanentning av fritidsbostäder för att få en större befolkning i skärgården och gynna näringslivet. Deltidsboende skapar inte underlag för skola, men kan bidra till en levande skärgård större delar av året.
- Öka variationen av upplåtelseformer i enlighet med kommunal målsättning från översiktsplanen. Byggemenskaper och kooperativa hyreshus är möjliga sätt att göra det. Dock begränsas det av att Värmdö kommun inte äger så mycket mark i skärgården. Det kräver tydligt uppsatta mål från kommunens håll och att kommunen ger stöd till intresserade aktörer som i sin tur kan öka bostadsbeståndet.

Skola

Kring utvecklingsområdet skola har de boende höjt mycket kritik mot hur skolan sköts i skärgården och det bristande engagemang som finns i frågan från kommunens håll i den frågan. Samtidigt som det finns ett litet elevunderlag på öarna, är det nödvändigt att se till skolans bidrag till ett fortsatt starkt samhälle i skärgården.

Rekommendationer

- Skolan i skärgården behöver bedömas utifrån dess nytta för samhället och med perspektivet att skolan är en grundförutsättning för en levande skärgård. Ett för snävt ekonomiskt perspektiv på skolorna kan missa viktiga sociala värden och leda till sämre förutsättningar för fastboende barnfamiljer.

Utvecklingsområden

- Det krävs ett tydligare politiskt engagemang i frågan och en tydlig långsiktig plan som förmedlas till de fastboende. Där kan kommunen även lyssna på de fastboendes förslag kring hur skolorna kan bevaras och utreda hur distansundervisning kan användas för att bevara skolan i skärgården.
- Skolan kan få en bättre lönsamhet genom att skollokaler i skärgården används mer flexibelt över dygnet och över året genom att inhysa annan verksamhet. Detta kan ses som ett sätt att motivera fortsatt skolverksamhet, men är inte en fullgod lösning i sig.

Kommunikationer

Kommunen har ett begränsat handlingsutrymme gällande kollektivtrafik, men har viss påverkan på det genom att lyfta frågan till regionen. Kommunikationer är av stor vikt för de boende då skärgårdens geografi försvårar transporter. Gällande digitala kommunikationer kan Värmdö kommun se över sin nuvarande strategi och arbeta proaktivt med frågan om bredbandsutbyggnad som är viktig för de boendes försörjningsmöjligheter.

Rekommendationer

- Värmdö kommun kan överväga att stödja mindre rederier för transporter. Mindre båtar kan möjliggöra för fler avgångar och låta de boende vara mer flexibla i sin vardag. Däremot är pendlingsmöjligheterna relativt goda i dagsläget och det är svårt att tillgodose allas behov av transporter under kvällar och helger. Därför kan flera avgångar endast tillämpas i den mån det är möjligt.
- Utifrån kommunens egna målsättning om ökad digital tillgänglighet på kärnöarna kan kommunen säkerställa att de uppfyller sina mål. Det kan innefatta att kommunen tar ett större ansvar för utbyggnaden.

Utvecklingsområden

Delaktighet

Frågan om delaktighet handlar om att stärka skärgårdsbornas möjlighet att påverka utvecklingen vilket stärker tilliten mellan kommun och boende, samt underlättar för att arbeta mot en socialt hållbar skärgård. De rekommendationer som föreslås är:

Rekommendationer

- Skärgårdsrådet är viktigt forum för dialog, men upplevs idag som bristfälligt. Förbättrad delaktighet för de boende är viktigt för arbetet med social hållbarhet i skärgården och ingår i kommunens egna mål i flertalet dokument. I Bottnafjorden genomförde de workshops med medborgare som ett sätt att involvera dem.
- Kommunen kan uppmuntra unga att vara delaktiga i medborgardialog och öka deras inflytande. Det kan innefatta enkäter till skolelever eller ett ungdomsråd för att säkerställa att deras åsikter lyfts.
- Värmdö kommun kan se över möjligheten att anställa en landsbygds- eller skärgårdsutvecklare.
- Värmdö kommun kan stödja skärgårdens föreningar för att ta tillvara på den starka gör-det-självan andan och underlätta för de boende att styra utvecklingen efter deras behov. Det finns ett starkt engagemang bland de boende som är en viktig resurs att ta tillvara på.

Utvecklingsområden

Besöksnäring

Besöksnäringen är en viktig del för den lokala ekonomin i skärgården. En grundförutsättning för en fungerande besöksnäring är en fastboendebefolkning och det är viktigt att de fastboende är delaktiga. De tydliga säsongsvariationerna präglar skärgården, men genom att erbjuda aktiviteter utanför sommaren går det att förlänga besökssäsongen.

Rekommendationer

- Ha ett bredare perspektiv på besöksnäringen som inte enbart innefattar besökarnas behov, utan även de fastboendes. Detta kräver förutsättningar i form av bostäder, skolor och kommunikationer för att en fastboende befolkning ska kunna arbeta med besöksnäring.
- Socialt hållbar besöksnäring behöver vara förankrad i det lokala. Därför är det viktigt att uppmuntra lokala aktörer som vill utveckla besöksnäringen och ge dem rätt förutsättningar för det. För externa aktörer är det viktigt att de för en dialog med de boende.
- Utveckla evenemang och mötesplatser som bidrar till att skapa attraktioner för besökare under större delar av året. Här kan naturen ses som en resurs för att skapa attraktioner över hela året och bidra till förbättrad ekonomisk och social hållbarhet.

Utvecklingsområden

Mötesplatser

Mötesplatser bidrar till den sociala hållbarheten genom att uppmuntra till möten och socialt samspel. På öarna finns det flertalet mötesplatser som används av de boende, men de tydliga säsongsvariationerna möjliggör för ett mer flexibelt användande av dem. Dessutom finns ett uttalat behov av mötesplatser för yrkesverksamma.

Rekommendationer

- Värmdö kommun överväga hur de befintliga mötesplatserna kan utvecklas ytterligare för att bidra till möten och socialt samspel, samt vara flexibla, utefter säsong. Här kan de boende involveras för att se vad det finns för behov och förutsättningar för detta.
- Underlätta för deltidboende och yrkesverksamma att jobba ute på öarna genom att inrätta co-working ytor, vilket kan hålla kvar deltidboende under längre perioder och gynna lokala näringar på öarna. Här kan Värmdö kommun, tillsammans med de fastboende, kartlägga var dessa co-working ytor kan anläggas, samt var efterfrågan är som störst. Dessutom går det att undersöka om det är möjligt att kombinera co-working och co-studying i samma lokaler.
- Flexibla lösningar kan möjliggöra för olika användningsområden utefter säsong. Där kan exempelvis skolor eller båtplatser möjliggöra för nya användningsområden och digitala verktyg kan underlätta för en ökad flexibilitet i användning av oanvända fastigheter. Värmdö kommun kan se över möjligheten att temporärt upplåta lokaler i det befintliga fastighetsbeståndet som kommunen äger i skärgården, däribland skollokaler, för nya ändamål.

